

Husholdningene

Høy vekst i husholdningenes disponible realinntekter

Ifølge foreløpige anslag økte husholdningenes disponible inntekter med 7,8 prosent fra 2004 til 2005. Med en prisstigning på kun 1,2 prosent (målt ved prisindeksen for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner), innebar dette en vekst i husholdningenes disponible realinntekter på 6,5 prosent, mot 4,8 prosent året før.

Husholdningenes reallønnsinntekter økte med 3,2 prosent fra 2004 til 2005, litt mindre enn året før. Lønnsinntektene ga et bidrag til veksten i disponibel realinntekt på 2,4 prosentpoeng, mot et bidrag på 2,7 prosentpoeng året før. Bak utviklingen i 2005 ligger en vekst i utførte normalårsverk på 0,9 prosent og en økning i gjennomsnittlig lønn per normalårsverk på 3,5 prosent.

Husholdningenes realinntekter fra blandet inntekt økte med 4,5 prosent fra 2004 til 2005, og bidro til å øke husholdningenes disponible realinntekter med 0,6 prosentpoeng. Blandet inntekt inneholder i tillegg til husholdningenes inntekter fra næringsvirksomhet også en beregnet avkastning av egen bolig (se egen boks om nasjonalregnskapsbegreper).

Realveksten i stønadene fra det offentlige var på 0,4 prosent i fjor. Det tilsvarer 0,1 prosentpoeng av veksten i husholdningenes disponible realinntekter. Utbetalingene av pensjonsstønader gikk reelt opp med 4,9 prosent, mens de fleste andre stønader, som barne-trygd, sykepenges, arbeidsledighetstønader og utdanningsstønader viser en nedgang målt i faste priser.

Husholdningenes nettoformuesinntekter bidro til å øke husholdningenes disponible realinntekter med 3,4 prosentpoeng fra 2004 til 2005, mot 2,1 prosentpoeng året før. Husholdningenes inntekter fra mottatt aksjeutbytte har hatt stor betydning for veksten i husholdningenes formuesinntekter de siste årene. For 2005 har nasjonalregnskapet anslått at husholdningene mottok hele 93 milliarder kroner i utbytte. Det tilsvarer en oppgang på 44,0 prosent fra året før regnet i faste priser. Skattemessige tilpasninger har trolig hatt betydning for økningen i husholdningenes mottatte aksjeutbytte.

Husholdningenes renteinntekter gikk noe opp i 2005, etter å ha falt kraftig i både 2003 og 2004. Ifølge nasjonalregnskapet økte renteinntektene med 1,1 milliarder 2005-kroner, eller 10,0 prosent, fra 2004 til 2005.

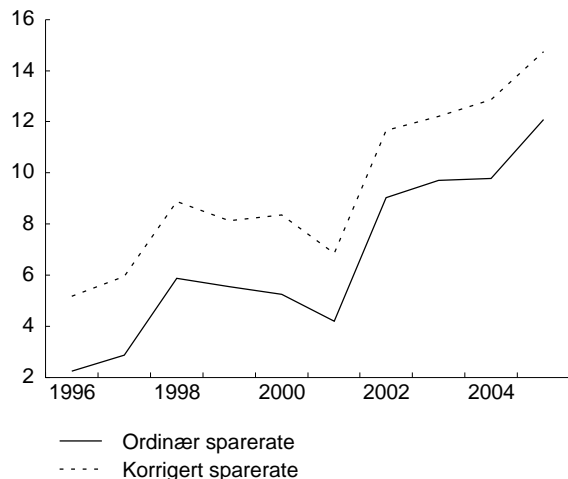
Husholdninger og ideelle organisasjoner. Inntekter og utgifter¹. Milliarder kroner

	Løpende priser				Realvekst. Prosent ²			Bidrag til vekst i disponibel realinntekt. Prosentpoeng		
	2002	2003	2004*	2005*	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Inntekter	1051,4	1105,7	1147,3	1219,2	2,3	2,8	5,0	3,4	4,0	7,0
Lønnsinntekter	582,9	596,8	623,5	651,0	-0,4	3,5	3,2	-0,3	2,7	2,4
Blandet inntekt	106,3	110,1	114,9	121,5	0,8	3,4	4,5	0,1	0,5	0,6
Formuesinntekter	96,2	103,5	101,0	131,2	4,7	-1,4	28,4	0,6	-0,4	3,5
Offentlige stønader	224,7	246,8	254,8	259,0	6,9	2,3	0,4	2,1	0,7	0,1
Andre inntekter	41,2	48,5	53,1	56,6	14,5	8,5	5,3	0,8	0,5	0,3
Utgifter	324,6	325,3	322,2	329,7	-2,5	-1,9	1,1	1,1	0,8	-0,4
Skatt av inntekt og formue	236,9	243,2	257,8	260,5	-0,1	5,0	-0,2	0,0	-1,6	0,1
Formuesutgifter	76,7	70,5	51,7	53,4	-10,6	-27,2	2,0	1,1	2,5	-0,1
Andre utgifter	11,0	11,6	12,6	15,9	2,9	7,4	24,9	0,0	-0,1	-0,4
Disponibel inntekt	726,8	780,4	825,1	889,5	4,5	4,8	6,5			
Korr sparing i pensj.fond	19,4	15,3	16,6	17,2						
Konsum	680,7	720,0	760,9	799,2						
Sparing	65,5	75,7	80,8	107,4						
Kapitaloverføringer, netto	-0,5	-0,8	-0,9	-0,5						
Nettorealinvesteringer	26,1	26,4	34,0	44,9						
Nettofinansinvestering	38,9	48,5	45,8	62,1						
Memo:										
Sparerate	9,0	9,7	9,8	12,1						
Nettofinansinvesteringsrate	5,4	6,2	5,6	7,0						

¹ På grunn av avrundingsfeil summerer ikke underkomponentene seg nøyaktig opp til totaltallene.

² Nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner er brukt som deflator.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Husholdningenes sparerate. 1996 - 2005

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Husholdningenes formuesutgifter består i all hovedsak av gjeldsrenter. I 2003 falt rentene med omkring 2 prosentpoeng, og renteutgiftene ble kraftig redusert. Denne utviklingen fortsatte i 2004. Gjennomsnittlig lånerente holdt seg på et lavt nivå i 2005, og bidro til en moderat vekst i formuesutgiftene i 2005, til tross for at husholdningene økte sin gjeld. Nasjonalregnskapet anslår at formuesutgiftene økte med 1,0 milliarder 2005-kroner fra 2004 til 2005, tilsvarende en vekst på 2,0 prosent.

Skatt av inntekt og formue sank med 0,2 prosent målt i faste 2005-priser, og ga dermed et lite, positivt bidrag til veksten i husholdningenes disponible realinntekter i 2005. Dette har blant annet sammenheng med at husholdningene ikke betalte skatt på aksjeutbyttet, som bidro til en stor andel av realinntektsveksten i 2005.

Konsum og sparing i husholdninger og ideelle organisasjoner

Konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner økte med 3,8 prosent i volum fra 2004 til 2005, ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall. Den tilsvarende veksten var 4,7 prosent året før. Mens husholdningenes konsum økte med 3,6 prosent fra 2004 til 2005 og 4,7 prosent året før, viste konsumet i ideelle organisasjoner en vekst på 7,5 prosent i 2005, mot 5,0 prosent i 2004.

Spareraten

I 2005 sparte husholdningene og de ideelle organisasjonene 12,1 prosent av inntekten, mot 9,8 prosent året før. I dette spareratebegrepet er det lagt til grunn at også varige konsumgoder utenom bolig konsumeres i det året de kjøpes. Kjøp av varige konsumgoder kan alternativt betraktes som investering. En kan da beregne en korrigert sparerate (se boks) som er beregnet til henholdsvis 12,9 prosent og 14,8 prosent for 2004 og 2005.

Korrigert sparerate

I nasjonalregnskapets beregning av husholdningenes sparerate tas det ikke hensyn til at varige konsumgoder yter konsumtjenester utover det året de anskaffes. Det knytter seg et element av investering til kjøp av slike goder som kan ivaretas ved beregning av en såkalt korrigert sparerate. Ved beregning av den korrigerte spareraten anslås først tjenestekonsumet av varige goder. Når korrigert konsum beregnes, defineres tjenestekonsumet av varige goder som summen av verdiforringelsen og realavkastningen på beholdningen av slike goder. Realavkastningen, som også nyttes til å korrigere inntekt for husholdningene, er satt lik 2,5 prosent.

Varige konsumgoder utenom bolig består av egne transportmidler (dvs. hovedsakelig personbiler), møbler, elektriske artikler, briller og ortopedisk utstyr mv, og varige fritidsvarer. Vegdirektoratets tall for registrerte personbiler etter alder har blitt utnyttet for beregning av den tekniske depresieringen av bilbeholdningen. Siden en ikke har tilsvarende tall for andre konsumgoder, har en lagt til grunn samme depresieringsprofil som for personbiler.

Beregningen av verdiforringelsen for varige goder utenom bolig er gjennomført uten at en har brukt observerte data for annenhåndspriser for disse kapitalgodene. Ved beregning av bruktpriene har en gjort en forenklet antagelse om et perfekt fungerende annenhåndsmarked. En slik antagelse gjør det mulig å avlede bruktpriene ut fra kjennskap til den fysiske depresieringen samt priser på nye varige konsumgoder.

Hverken ved beregning av den ordinære eller korrigerte spareraten er omvurdering av verdien på varige konsumgoder innarbeidet i inntektsanslaget. Utviklingen i spareratene må følgelig ses i lys av den omvurdering av realkapitalen som har funnet sted i samme periode.

Sterk vekst i husholdningenes realformue og lav realrente

Husholdningenes realformue gikk opp med 9,0 prosent fra 2004 til 2005, viser foreløpige anslag. Bak denne utviklingen lå en realvekst i boligformuen på nærmere 11,6 prosent og en økning i realverdien av nettofordringene på 13,3 prosent. Annen realkapitalformue trekker veksten ned. Realveksten i boligformuen skyldes hovedsaklig omvurderinger som følge av at prisene på brukte boliger i gjennomsnitt gikk opp med 8,3 prosent, mens konsumprisveksten var på 1,2 prosent målt ved indeksen for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner. Men økte boliginvesteringer bidro også til veksten i boligformuen. Både fordrings- og gjeldsbeholdningene økte fra 2004 til 2005, men fordringene, som ved utgangen av 2005 oversteg gjelda med i underkant av 440 milliarder kroner, hadde en sterkere realvekst enn gjeldsbeholdningene.

Husholdningenes realrente etter skatt er på årsbasis beregnet til 1,3 prosent i 2005. Dette er en halvering av renten fra 2004 da den var på 2,6 prosent. Utviklingen skyldes i hovedsak lavere nominelle renter i

Rentebelastningen når rentene øker

I perioden 1995-2005 var gjennomsnittlig realrente på om lag 3 prosent. Realrenten etter skatt er i dag på et relativt lavt nivå sammenliknet med dette. I 2005 var den i overkant av 1,3 prosent. Det er derfor grunn til å se på husholdningenes gjeldsbelastning dersom renten vender tilbake til tidligere nivåer. En måte å belyse hvor utsatt husholdningene er i forhold til renteendringer er å se på hvordan husholdningenes renteutgifter som andel av inntekt etter skatt vil være under skiftende rentebetingelser.

Vi tar utgangspunkt i tall fra Inntekts- og formuesundersøkelsen for 2003. Tallene fra 2003 fremføres til 2007. Blant annet er alle lønnsinntekter økt med 15,5 prosent fra 2003 til 2007, mens husholdningenes gjeld er økt med om lag 45 prosent i samme periode. Renteutgiftene er beregnet og tilpasset datagrunnlaget på basis av et anslag for årlig lårente på 3,1 prosent for 2007 (anslag fra høsten 2005). I tillegg er det gjort to alternative forutsetninger om gjeldsvekst: I det ene alternativet vil gjeldsveksten synke fra dagens nivå på over 13 prosent til 11 prosent i 2006 og videre ned til 10 prosent i 2007. I det andre alternativet øker gjeldsveksten til 14 prosent i 2006, for deretter å avta til 13 prosent i 2007. Skattesystemet er framført til 2007 ved at alle fradrag og beløpsgrenser for ulike skattearter lønnsjusteres fra 2006 til 2007.

Husholdningene er delt inn i 3 hovedgrupper: rentebelastning under 20 prosent, rentebelastning fra 20 til 30 prosent, og rentebelastning over 30 prosent. Rentebelastningen er

definert som renteutgifter delt på inntekt etter skatt. Inntekt etter skatt er disponibel inntekt før fratrukk for gjeldsrenter, der beskatningen reflekterer betydningen av renteutgifter gjennom fratrukk i alminnelig inntekt. I inntekt etter skatt inngår også renteinntektene etter skatt.

Siden den gjennomsnittlige utlånsrenten som er lagt til grunn er lavere i 2007 enn i 2003, vil antallet husholdninger med rentebelastning over 30 prosent være lavere i 2007 enn i 2003, selv om husholdningene tar opp mer lån i 2006 og 2007. 69 000 husholdninger hadde rentebelastning over 30 prosent i 2003, mens det tilsvarende tallet i 2007 er beregnet til 23 000 husholdninger.

Men hva skjer dersom utlånsrentene øker med 3 prosentpoeng? Vær oppmerksom på at inntekt etter skatt i dette tilfelle øker som følge av økte fradragsberettigede renteutgifter. Utslagene avhenger av antakelser om gjeldsvekst. Dersom gjeldsveksten øker som beskrevet ovenfor, vil om lag 149 000 husholdninger ha en rentebelastning på over 30 prosent i 2007. Under alternativet med fallende gjeldsvekst vil ca. 132 000 husholdninger havne i kategorien med stor gjeldsbelastning.

I hvor stor grad en eventuell slik renteøkning vil innebære betalingsproblemer for den enkelte husholdning avhenger også blant annet av om husholdningene har formue å tære på, og om de for eksempel rammes av arbeidsledighet og samlivsbrudd.

Antall husholdninger og andel av total gjeld fordelt etter rentebelastning

Rentebelastning	2003		2007		2007, rente opp 3 prosentpoeng			
	Antall (tusen)	Andel av total gjeld	Antall (tusen)	Andel av total gjeld	Avtagende gjeldsvekst		Økende gjeldsvekst	
					Antall (tusen)	Andel av total gjeld	Antall (tusen)	Andel av total gjeld
0,1-20%	1 414	66	1 596	85	1 312	53	1 286	50
20-30%	149	19	46	7	222	24	230	24
Over 30%	69	13	23	6	132	21	149	23

2005 enn i 2004, mens noe høyere prisvekst trekker i motsatt retning. Realrenten etter skatt var 1,9 prosent i første kvartal 2005, mens den stabiliserte seg på rundt 1,1 prosent de to siste kvartalene.

Nærmere om forbruksutviklingen for husholdningene

Husholdningenes konsum av varer økte i faste priser med 2,7 prosent fra 2004 til 2005 sammenliknet med en vekst på 5,4 prosent året før. Tjenestekonsumet, som i 2005 utgjorde omtrent 43 prosent av det totale forbruket i husholdningene, steg med 3,0 prosent fra 2004 til 2005. Dette var omtrent som veksten fra 2003 til 2004.

Konsumet av matvarer i faste priser gikk ned med 0,2 prosent fra 2004 til 2005, etter en svak vekst året før.

Sterk økning i forbruket av klær og sko

Kjøp av klær og sko økte med 11 prosent reelt sett fra 2004 til 2005. I andre halvår avtok imidlertid forbruket av klær slik at veksten ble noe svakere enn året før, da økningen var 15 prosent. Den sterke økningen skyldes blant annet det vedvarende prisfallet på disse varene. Når klær blir billigere, vil man normalt kjøpe mer klær, i tillegg til at man vrir kjøpene i retning av klær med høyere kvalitet. Kvalitetsøkninger måles som volumøkning i nasjonalregnskapet.

Konsumet av boligjenester, som utgjør i underkant av en sjettedel av konsumet i husholdningene, økte med 3,3 prosent målt i faste priser i 2005. I nasjonalregnskapet er husleie for leietagere og beregnet husleie for selveiere definert som verdien av tjenestestrømmen fra boligkapitalen. Realverdien av tjenestestrømmen, som utgjør om lag 90 prosent av det totale boligkon-

Noen nasjonalregnskapsbegreper

Som en del av hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet i 1995 ble det innført enkelte nye begreper. Noen av disse omtales nedenfor.

- *Blandet inntekt* omfatter driftsresultatet i bolignæringen samt næringsinntekten til de personlig næringsdrivende. Næringsinntekten til de personlig næringsdrivende skiller seg fra driftsresultatet slik det framkommer for andre sektorer ved at den implisitt også inneholder avlønning for arbeid utført av eierne eller deres familie.
- *Andre inntekter* omfatter stønader fra utlandet, overføringer til ideelle organisasjoner fra innenlandske sektorer og overføringer til husholdninger fra innenlandske sektorer utenom det offentlige.
- *Andre utgifter* omfatter stønader til utlandet, og overføringer fra husholdninger til innenlandske sektorer utenom det offentlige.
- *Avkastning på forsikringskrav* er avkastningen på husholdningenes fordringer på forsikringsselskap, og private pensjonskasser og fond. Disse fordringene er i all hovedsak verdien av private livs- og pensjonsforsikringer. Posten er inkludert i formuesinntekter.
- *Disponibel inntekt* er lik differansen mellom lønn, blandet inntekt, formuesinntekter, offentlige stønader og andre inntekter på den ene siden og skatter, formuesutgifter og andre utgifter på den andre.
- *Sparing* er definert som disponibel inntekt pluss korreksjon for sparing i pensjonsfond minus konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner.
- *Sparerate* er definert som sparingens andel av disponibel inntekt.

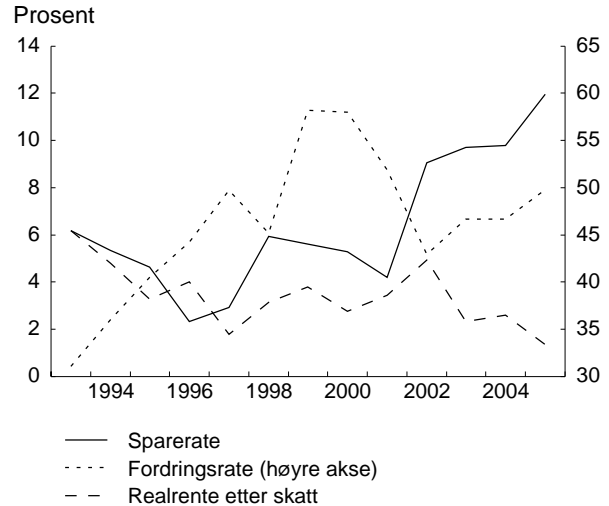
sumet, gikk opp med 3,4 prosent fra 2004 til 2005, mot 2,8 prosent året før. Siden boligkapitalen i all hovedsak er bestemt av tidligere års nybygging og rehabilitering, vil volumveksten i det samlede boligkonsumet vise liten variasjon over tid.

Husholdningenes stasjonære energiforbruk, dvs. energi til oppvarming og belysning, gikk opp med 3,5 prosent fra 2004 til 2005 målt i faste priser. Elektrisitetforbruket, som i 2005 utgjorde i underkant av 90 prosent av dette energikonsumet, økte med 3,9 prosent. Konsumet av brensel (bl.a. fyringsolje og ved) gikk ned med 0,1 prosent fra 2004 til 2005 målt i faste priser.

Færre nye biler

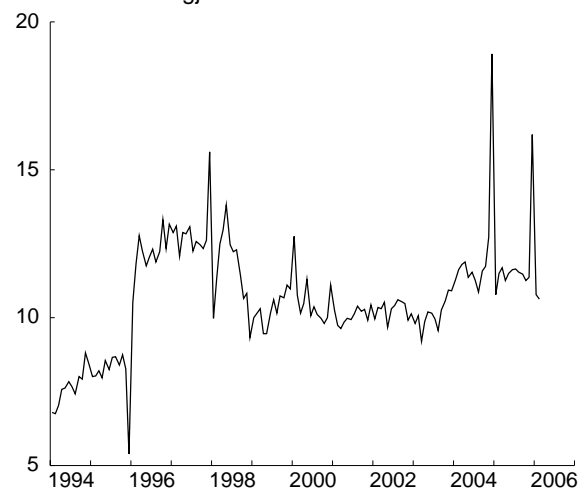
Kjøp av egne transportmidler målt i faste priser, der anskaffelse av personbiler er den viktigste underposten, gikk ned med 2,2 prosent fra 2004 til 2005 etter en økning på 14,3 prosent foregående år. Nedgangen fra 2004 til 2005 må sees i sammenheng med spesielt stort salg av biler i slutten av 2004 som følge av avgiftsøkning i 2005. Dette førte til spesielt lave tall for bilkjøp i første kvartal 2005, mens tallene gjennom

Sparerate, netto fordringsrate og realrente etter skatt 1993 - 2005

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Førstegangsregistrerte personbiler. 1994-2006

Kilde: Vegdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

resten av året viste vekst. Ifølge tall fra Opplysningsrådet for veitrafikken ble det førstegangsregistrert i overkant av 70 000 nye personbiler i husholdningene i 2005. Dette var om lag 10 prosent færre enn året før.

Husholdningenes utgifter til drift av egne transportmidler gikk ned med 3,1 prosent fra 2004 til 2005, målt i faste priser. Kjøp av drivstoff mm., som utgjør den viktigste underkomponenten, gikk ned med 3,5 prosent. Samtidig var det en prisoppgang på drivstoff på 8,9 prosent. Konsumet av transporttjenester viste en oppgang på om lag 4 prosent i faste priser fra 2004 til 2005.

Både i 2004 og 2005 økte kjøpene av møbler og hvidevarer relativt sterkt. Også konsum av teknologivarer som teleutstyr og foto- og IT-utstyr, og av varig fritid-

sutstyr (blant annet båter) hadde sterk vekst. Økningen antas å ha sammenheng med både lavere priser og lavere renter. Lavere renter trekker isolert sett brukerkostnaden for varige konsumgoder ned og husholdningene antas da å ville øke sin beholdning av slike goder. Mens kjøpene av møbler og hvitevarer stabiliserte seg andre halvår 2005, fortsatte kjøpene av IT-utstyr og varige fritidsutstyr å øke.

Stabil vekst i tjenestekonsumet

Samlet sett vokste tjenestekonsumet utenom bolig tjenestene med 2,9 prosent målt i faste priser fra 2004 til 2005, og veksten var stabil gjennom året. Veksten var særlig stor for reiselivstjenester som hotell-, restaurant- og transporttjenester. Også annet forbruk, blant annet av teletjenester og finansielle tjenester, økte klart.

Husholdningenes konsum i utlandet økte med nærmere 20 prosent i faste priser fra 2004 til 2005. Konsumet omfatter grenshandel, utgifter som man har på reiser i utlandet, internasjonal handel over internett osv. Utenlandsforbruket bidro med om lag 1 prosentpoeng av økningen i husholdningenes totale konsum fra 2004 til 2005.

Husholdningenes formues- og gjeldsposisjon

Fra 1993 til 2004 økte husholdningenes samlede gjeld både nominelt og i forhold til inntekt og skattepliktig bruttoformue. Husholdningenes gjeld økte med 11 prosent fra 2003 til 1 271 milliarder kroner i 2004. Året før var økningen på 10 prosent.

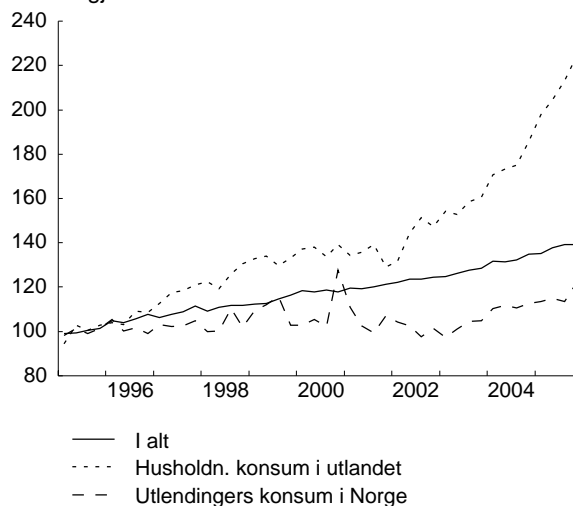
Et mål på utviklingen i husholdningenes gjeldsbelastning over tid er samlet gjeld i forhold til samlet inntekt. Basert på data fra skatteligningen finner vi at

Utviklingen i husholdningers og ideelle organisasjoners konsum fordelt på hovedgrupper. Volum- og prisendring fra foregående år i prosent

	Mrd. kroner 2005 ¹	Volumendring		Prisendring	
		2004	2005	2004	2005
Konsum i hush. og ideelle org.	799,2	4,7	3,8	0,9	1,2
Konsum i husholdninger	764,1	4,7	3,6	0,9	1,1
- Varekonsum	402,9	5,4	2,7	-0,6	0,2
- Tjenestekonsum	337,7	3,3	3,0	2,0	2,6
- Hushold. konsum i utlandet	45,6	12,3	19,6	7,2	-1,2
- Utlendingers konsum i Norge	-22,2	8,9	3,9	1,7	2,5
Konsum i ideelle organisasjoner	35,1	5,0	7,5	2,6	2,2

¹ Nivå tall i løpende kroner.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner Sesongjustert. 1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner. Volum- og prisendring fra foregående periode i prosent. Sesongjustert hvis ikke annet fremgår

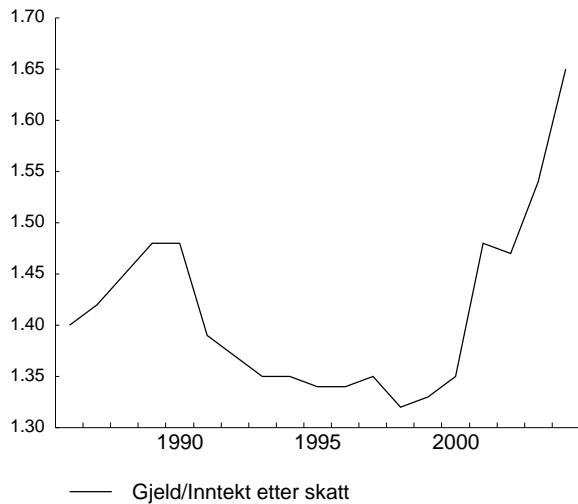
	Mrd. kroner 2005 ¹	Volumendring					Prisendring				
		2005 ²	05.1	05.2	05.3	05.4	2005 ²	05.1	05.2	05.3	05.4
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	100,1	-0,2	0,9	0,2	0,4	-1,6	1,6	-2,2	2,6	0,5	0,4
Alkoholdrikker og tobakk	33,0	0,5	1,9	0,4	1,5	-1,3	2,2	0,3	2,3	-0,9	0,2
Klær og skotøy	43,2	10,8	4,1	6,4	-2,3	-1,0	-4,5	-2,7	-4,4	4,7	-0,1
Bolig, lys og brensel	155,5	3,3	1,2	1,0	1,4	-0,5	1,3	-0,4	1,7	0,6	0,5
Møbler og husholdningsartikler	47,6	5,0	1,3	3,3	0,2	-0,8	-0,1	-0,1	-1,5	1,7	0,5
Helsepleie	22,8	1,5	0,2	1,2	-0,3	0,2	2,8	0,1	0,8	1,4	0,8
Transport	109,8	-0,2	-7,9	3,2	0,2	-1,3	4,3	-1,1	0,3	2,7	2,0
Post- og teletjenester	21,7	6,1	5,3	-1,6	2,3	-1,3	-1,3	-4,5	3,9	0,0	0,3
Kultur og fritid	98,8	3,8	0,5	1,9	1,2	0,0	0,3	0,1	-1,5	0,8	1,3
Utdanning	4,0	3,3	3,0	-0,2	0,1	0,3	1,6	0,1	0,9	0,7	0,8
Hotell- og restauranttjenester	43,7	3,5	2,2	1,0	2,2	1,2	1,6	0,6	0,4	-0,3	0,8
Andre varer og tjenester	60,4	2,6	0,3	0,3	2,0	1,1	2,9	0,4	1,5	0,1	0,1
Husholdningenes kjøp i utlandet	45,6	19,6	6,5	3,4	4,3	5,2	-1,2	-0,4	-1,5	1,1	-1,5
Utlendingers kjøp i Norge	-22,2	3,9	0,8	1,0	-1,0	7,6	2,5	0,6	1,0	0,5	0,5
Ideelle organisasjoner	35,1	7,5	2,8	3,0	1,0	1,3	2,2	0,7	0,5	-0,2	0,6
Konsum i hush. og ideelle org.	799,2	3,8	0,4	1,8	1,0	-0,0	1,2	-0,8	0,4	1,1	0,6

¹ I løpende kroner. På grunn av avrundingsfeil summerer ikke undergruppene seg nøyaktig opp til totaltallet.

² Ikke sesongjustert.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Forholdet mellom gjeld og inntekt etter skatt

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

gjelden i 1986 var 5 prosent høyere enn samlet inntekt, og at andelen økte til 11 prosent i 1990. Etter dette sank gjeldsandelen, og i 1998 og 1999 var gjelden til husholdningene lavere enn samlet inntekt. Årene etter har gjeldsandelen igjen økt, og i 2004 var gjelden 24 prosent høyere enn samlet inntekt. Tilsvarende utvikling finner vi ved å se på gjeld i forhold til inntekt etter skatt, som tar hensyn til at skatten reduserer husholdningenes evne til å betjene gjelden, se figur. I 2004 var gjelden 65 prosent større enn inntekt etter skatt, opp fra 48 prosent i 1990.

Gjelden er ujevnt fordelt over husholdningene, og noen husholdninger har særskilt stor gjeldsbelastning. I 1994 hadde 14 prosent av husholdningene en gjeld som var minst dobbelt så stor som samlet husholdningsinntekt før skatt. Denne andelen var økt til 21 prosent i 2003. 9 prosent av husholdningene hadde en gjeld som var mer enn tre ganger større enn samlet husholdningsinntekt i 2003, tilsvarende andel var 6 prosent i 1994.

Så langt har vi ikke tatt hensyn til at husholdningene varierer i størrelse og at dette kan påvirke deres evne til å betjene gjeld. Begrepet inntekt etter skatt per forbruksenhet forklares i avsnittet om inntektsfordelingen. Husholdningene med lavest inntekt etter skatt per forbruksenhet har en stadig større andel av samlet gjeld. De 40 prosent av husholdningene med lavest inntekt hadde 16 prosent av husholdningers totale gjeld i 1994, mens tilsvarende andel i 2003 var 20 prosent. De 20 prosent av husholdningene med høyest inntekt etter skatt per forbruksenhet stod for 39 prosent av den totale gjelden i 2003, mot 40 prosent i 1994.

Husholdningenes skattepliktige bruttoformue økte fra 759 milliarder kroner i 1993 til 1 561 milliarder kroner i 2004. Dette er skattepliktig formue hvor spesielt

boligeiendom ofte er verdsatt langt under markedsverdi. I 1993 og 2000 utgjorde gjelden henholdsvis 74 prosent og 67 prosent av bruttoformuen, mens andelen var økt til 81 prosent i 2004. Ifølge Statistisk sentralbyrås boligprisindeks var boligprisene/boligformuen betydelig høyere i 2004 enn i 1993, se neste avsnitt.

Boligmarkedet

Prisene på omsatte boliger har steget tilnærmet sammenhengende de siste 13 årene og var, ifølge Statistisk sentralbyrås boligprisindeks, ved utgangen av 2005 211 prosent høyere enn bunnivået i 1. kvartal 1993. Fra 2004 til 2005 steg boligprisene i gjennomsnitt med 8,3 prosent, når vi ser hele landet under ett. Prisene steg gjennom hele 2005, med unntak av en liten nedgang fra 2. til 3. kvartal. Denne nedgangen forsvinner når det korrigeres for sesongvariasjoner.

Ifølge Statistisk sentralbyrås byggearealstatistikk ble det påbegynt bygging av 31 608 boliger i 2005. Dette er 5,4 prosent flere boliger enn i 2004, og det høyeste antallet nye boliger som er registrert igangsatt siden 1982. Trenden, som tar hensyn til de sesongmessige svingningene, viser at den månedlige igangsettingen av boliger gikk svakt ned i begynnelsen av fjoråret, for så å stige kraftig mot slutten av året. For en nærmere omtale av nybygging vises det til avsnittet Bygge- og anleggsvirksomhet. I det følgende vil vi fokusere på prisutviklingen.

Geografiske variasjoner

Boligprisindeksen måler prisutviklingen i fire geografiske regioner: Oslo og Bærum, Akershus utenom Bærum, Stavanger, Bergen og Trondheim og resten av landet. Stavanger, Bergen og Trondheim hadde den sterkeste prisveksten fra 2004 til 2005, og prisene steg her i gjennomsnitt med 11,0 prosent. Til sammenligning steg prisene i Oslo og Bærum med 9,1 prosent i samme periode. Akershus utenom Bærum og landet for øvrig hadde en prisvekst på henholdsvis 7,2 og 7,4 prosent fra 2004 til 2005.

Fra 2000 til 2005 var prisveksten sterkest i regionen Stavanger, Bergen og Trondheim, med 60,1 prosent, mot 34,7 prosent i Oslo og Bærum. Landsgjennomsnittet i denne perioden var på 36,2 prosent.

Boligtyper

Av de ulike boligtypene hadde småhus (tomannsboliger, rekkehus og andre småhus med færre enn 5 boliger) sterkeste prisvekst fra 2004 til 2005 med 9,6 prosent. Prisene på blokkleiligheter og eneboliger steg med henholdsvis 8,9 og 7,7 prosent. Den sterkeste prisveksten hadde småhus i Stavanger, Bergen og Trondheim. Prisene på disse boligene økte med 13,1 prosent fra 2004 til 2005. Eneboliger i Akershus utenom Bærum hadde lavest prisvekst i perioden, med 6,5 prosent.

Gjennomsnittlig kvadratmeterpris¹, selveierboliger, fylke og storby, 2005. Kroner

Fylke	Eneboliger	Småhus	Blokkleiligheter
I alt	13 302	16 343	25 924
Østfold	11 865	11 461	17 601
Akershus	16 735	18 954	23 495
Oslo	25 504	23 530	31 367
Hedmark	9 828	12 087	16 041
Oppland	10 019	12 704	18 539
Buskerud	12 249	12 995	17 747
Vestfold	13 424	12 712	17 933
Telemark	10 085	10 442	14 328
Aust-Agder	10 424	9 723	15 737
Vest-Agder	11 972	13 020	20 239
Rogaland	13 129	15 418	21 304
Hordaland	15 239	16 708	27 258
Sogn og Fjordane	8 221	11 107	19 627
Møre og Romsdal	9 801	11 662	15 662
Sør-Trøndelag	13 739	17 218	26 490
Nord-Trøndelag	8 323	9 320	15 443
Nordland	10 191	12 746	17 750
Troms	14 687	17 810	25 698
Finnmark-Finnmárku	11 918	9 074	20 043
Stavanger	16 848	16 779	23 352
Bergen	18 709	17 579	28 176
Trondheim	16 798	17 731	27 038

¹ Prisene er beregnet per kvadratmeter boligareal.

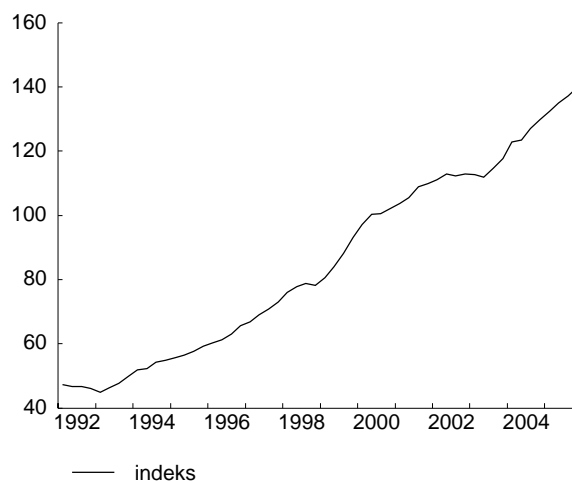
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Kvadratmeterpriser for selveierboliger

Mens prisveksten har vært sterkest i Stavanger, Bergen og Trondheim de siste årene, er prisnivået fortsatt høyest i Oslo. Av tabellen ser vi at gjennomsnittlig kvadratmeterpris for blokkleiligheter i Oslo i 2005 var 31 367 kroner. I Bergen og Trondheim var tilsvarende priser henholdsvis 28 176 og 27 038 kroner, mens prisene i Stavanger lå noe lavere med 23 352 kroner. De billigste blokkleilighetene finner vi i fylkene Aust-Agder, Telemark, Møre og Romsdal og Nord-Trøndelag, som alle hadde gjennomsnittspriser lavere enn 16 000 kroner i 2005.

Mønsteret er det samme for eneboliger og småhus. Oslo er dyrest, fulgt av de største byene. I Oslo var gjennomsnittlig kvadratmeterpris på omsatte eneboliger 25 504 kroner i 2005. Til sammenligning lå prisene i Stavanger, Bergen og Trondheim mellom 16 798 og 18 709 kroner.

De aller billigste boligene finner vi i Sogn og Fjordane og Nord-Trøndelag. I 2005 var gjennomsnittlig kvadratmeterpris på eneboliger i disse fylkene i underkant av 8 500 kroner. Også Hedmark og Møre og Romsdal hadde eneboliger med gjennomsnittspris lavere enn 10 000 kroner per kvadratmeter i 2005.

Boligprisindeksen, sesongjustert, 1. kvartal 1992 - 4. kvartal 2005 (2000=100)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Inntektsutviklingen

En annen kilde til informasjon om inntektsutviklingen, i tillegg til nasjonalregnskapet, er inntektsstatistikken. Tall for inntektsåret 2005 foreligger ikke ennå. Foreløpige tall for inntektsåret 2004 viser at den samlede inntekten var på 1 023 milliarder kroner. Den samlede inntekten omfatter lønnsinntekt, nettoinntekt fra selvstendig næringsvirksomhet, kapitalinntekt og ulike pensjoner, trygder og stønader. Den desidert største inntektskilden er yrkesinntekt (lønns- og næringsinntekter inkludert sykepenger) som utgjorde 705 milliarder kroner i 2004. Kapitalinntektene utgjorde til sammen vel 90 milliarder kroner eller i underkant av 9 prosent av de samlede inntektene. Den klart viktigste kapitalinntekten var aksjeutbytte med 63 milliarder kroner. Til sammenligning utgjorde renteinntekter bare 9 milliarder kroner i 2004.

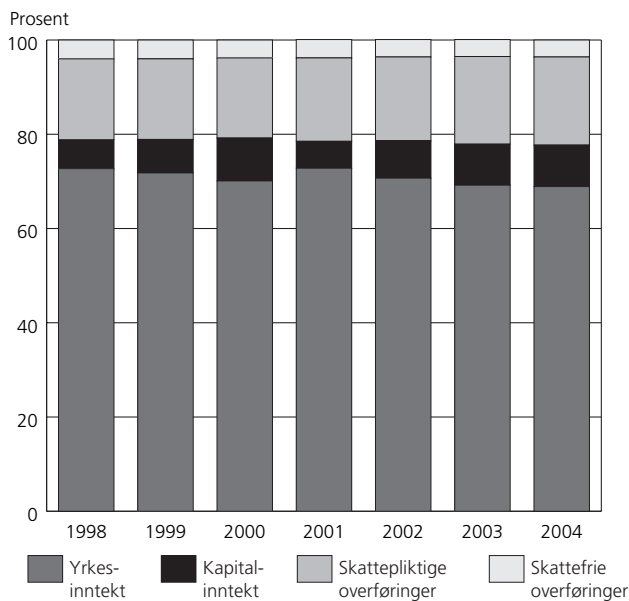
Pensjoner, trygder og stønader utgjorde om lag 225 milliarder kroner i 2004. Av disse var 191 milliarder kroner skattepliktige. Størst er pensjoner fra folketrygden med 141 milliarder kroner fulgt av tjenestepensjoner med 39 milliarder og arbeidsledighetstrygd på knapt 11 milliarder kroner.

Ulike skattefrie kontantstønader utgjorde 37 milliarder kroner i 2004. Halvparten av disse pengene er stønader rettet mot barnefamilier, blant annet barnestrygden på 14 milliarder kroner og kontantstøtten på 3 milliarder kroner. I tillegg ble mottatt underholdsbidrag for barn skattefri inntekt i 2004, med et beløp om lag 3 milliarder kroner.¹

Fra 1998 til 2004 økte den samlede yrkesinntekten til befolkningen med i overkant av 32 prosent (løpende

¹ Merk at dette beløpet omfatter bare underholdsbidrag administrert gjennom den offentlige ordningen. Underholdsbidrag som utbetales i privat regi helt utenfor den offentlige ordningen registreres ikke som inntekt i inntektsstatistikken etter at denne inntekten ble skattefri i 2003.

Sammensetning av husholdningens samlede inntekt. 1998-2004. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

kroner). Yrkesinntekt som andel av den samlede inntekten til norske husholdninger falt i samme periode fra 72 til 69 prosent. Til sammenligning økte skattepliktige pensjoner og trygder med nesten 52 prosent fra 1998 til 2004. Nesten hver femte krone som norske husholdninger mottok i 2004 kom fra ulike pensjoner og trygder.

Husholdningenes kapitalinntekter har økt i inntektsmessig betydning. I nominelle kroner ble kapitalinntektene mer enn fordoblet fra 1998 til 2004. Mye av økningen skyldes en betydelig vekst i mottatt aksjeutbytte.

Ulike skattefrie overføringer, som for eksempel barne-trygd, kontantstøtte, sosialhjelp og bostøtte hadde en stabil andel på 3-4 prosent av husholdningenes samlede inntekt i denne perioden.

I det følgende skal vi se nærmere på inntektsfordelingen over husholdningene. Dette forutsetter at en har opplysninger om hvilke personer som tilhører samme husholdning, slik at man kan summere inntektene til alle husholdningsmedlemmene. Slike opplysninger foreligger per i dag bare til og med inntektsåret 2003. Beskrivelsen av utviklingen i inntektsulikhet, i det følgende, går dermed ikke lengre enn til inntektsåret 2003.

Inntektsfordelingen

Norske husholdninger har hatt en betydelig inntektsvekst de siste årene. Mellom 1990 og 2003 økte medianinntekten etter skatt for husholdningene med 22 prosent, målt i faste priser. Dette inntektsbegrepet

Ekvivalentinntekt og forbruksvekter

En ekvivalensskala gir uttrykk for hvor mye inntekt en husholdning med gitte karakteristika, for eksempel to voksne og to barn må ha, for at deres levestandard skal være like høy som levestandarden til en enslig med en gitt inntekt.

Det er utledet en hel rekke typer av ekvivalensskalaer, basert på forskjellige tilnærminger. I beskrivelsen av utviklingen i inntektsulikhet er det den såkalte «kvadratrot-skalaen» som benyttes. Ved bruk av denne skalaen divideres husholdningsinntektene med kvadratrotten av antall husholdningsmedlemmer. En enslig person vil med denne skalaen få vekt lik 1, en topersonshusholdning får vekt lik 1,41, en husholdning bestående av tre personer får vekt lik 1,73, osv.

En husholdning bestående av to voksne og to barn (dvs. vekt lik 2,0) måtte ved bruk av kvadratrot-skalaen ha en husholdningsinntekt på 200 000 kroner for å ha samme inntekt pr. forbruksenhet som en enslig med 100 000 kroner i inntekt.

omfatter summen av arbeidsinntekter, brutto kapitalinntekter og overføringer, fratrukket skatt. Blant gruppene som har hatt særlig god inntektsutvikling finner en for eksempel barnefamilier og alderspensjonister. En tobarnsfamilie (par med to barn, yngste barn under 18 år) hadde i 1990 en medianinntekt etter skatt på 356 000 2003-kroner. I 2003 var medianinntekten for en tilsvarende barnefamilie 494 000 kroner. Den "gjennomsnittlige" tobarnsfamilie hadde altså nesten 140 000 kroner mer i inntekt etter skatt i 2003 enn i 1990, når det er tatt hensyn til prisveksten i perioden.² Også andre husholdningstyper har hatt en tilsvarende sterk inntektsvekst i perioden, for eksempel middelaldrene par uten hjemmeboende barn.

Samtidig med at husholdningsinntektene har økt, har også inntektsforskjellene blitt større. Vi illustrerer dette ved å se på hvor mye av den totale inntekten ulike grupper disponerer over tid. Husholdningene grupperes i 10 like store grupper (desiler) sortert etter størrelsen på husholdningsinntekten. Desil 1 består av den tidelen av befolkningen som har den laveste gjennomsnittsinntekten, definert som husholdningenes totale inntekt etter skatt per forbruksenhet i husholdningen (se boks for omtale av forbruksvekter). I desil 2 finner en personene med en høyere husholdningsinntekt enn de i desil 1, men lavere inntekt enn personene i desil 3. Tilsvarende består desil 10 av den tidelen som har høyest inntekt. Tabellen for inntektsfordeling viser at ulikheten har økt de siste årene, særlig etter 1998. Fra 1992 og til 2003 har den "rikeste" tidelen av husholdningene økt sin andel av totalinntekten fra om lag en femdel til knapt en firedel (24,5 prosent). Den økte inntektskonsentrasjonen i desil 10

² Vi har her ikke tatt hensyn til at datagrunnlaget ble utvidet med noen mindre stønader i perioden (f.eks. engangsstønad ved fødsel). Utelater en disse inntektene blir medianinntekten i 2003 redusert med knapt 4000 kroner.

Fordelingen av husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet¹, for personer. Andel av totalinntekten. Desiler. 1990-2003²

Desil	1990	1992	1994	1996	1998	2000	2001	2002	2003
1	4,0	3,8	3,6	3,7	3,9	3,7	3,9	3,6	3,5
2	6,0	5,9	5,7	5,7	5,9	5,7	6,0	5,6	5,6
3	7,2	7,0	6,9	6,9	7,0	6,8	7,1	6,8	6,6
4	8,2	8,1	7,9	7,9	7,9	7,6	8,0	7,7	7,6
5	9,1	9,0	8,9	8,8	8,8	8,5	8,9	8,5	8,4
6	9,9	9,9	9,8	9,7	9,6	9,4	9,7	9,4	9,3
7	10,9	10,9	10,8	10,6	10,5	10,2	10,7	10,3	10,2
8	12,0	12,1	12,0	11,7	11,7	11,3	11,9	11,4	11,3
9	13,7	13,8	13,6	13,4	13,5	13,0	13,6	13,1	13,0
10	19,0	19,6	20,7	21,6	21,3	23,7	20,3	23,6	24,5
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹ Det er her benyttet en ekvivalensskala som tilsvarer kvadratrotten av antall personer i husholdningen

² Inntektsbegrepet ble noe utvidet i perioden ved at noen mindre stønader kom med i datagrunnlaget, for eksempel grunn- og hjelpestønad (1991) og stønad til barnetilsyn for enslige forsørgere (1994).

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger

Fordelingen av brutto finanskapital for husholdninger, etter desiler. 1990-2003. Prosent

Desil	1990	1992	1994	1996	1998	2000	2001	2002	2003
1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2	0,0	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
3	0,7	0,5	0,5	0,6	0,6	0,5	0,6	0,6	0,6
4	1,7	1,3	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,2	1,1
5	3,0	2,4	2,1	2,0	1,9	1,8	2,0	2,0	2,0
6	4,7	4,0	3,5	3,4	3,0	3,0	3,2	3,2	3,2
7	7,1	6,7	5,8	5,5	4,8	4,7	5,0	5,1	5,0
8	10,8	11,0	9,6	9,1	8,0	7,7	8,0	8,2	8,1
9	18,2	18,4	17,0	16,5	14,2	13,9	14,1	14,6	14,4
10	53,3	55,3	59,9	61,6	66,2	67,1	65,8	64,9	65,4
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger.

ser ut til å ha gått på bekostning av alle andre grupper i fordelingen.

Sterk økning i kapitalinntektene var en medvirkende årsak til at inntektsforskjellene økte på 1990-tallet og seinere. Som det ble vist i forrige Økonomiske utsyn³ er det en nær sammenheng mellom mottatt aksjeutbytte og utviklingen i ulikhet. Siden aksjeutbytte i hovedsak tilfaller husholdningene med de høyeste inntektene, påvirker dette i stor grad utviklingen i ulikhet. Mens husholdningene mottok om lag 9 milliarder 2003-kroner i utbytte i 1993, var tilsvarende beløp 54 milliarder i 2003. Siden utbytteutdelingen økte ytterligere i 2004, til om lag 63 milliarder kroner, forventer vi at inntektsforskjellene var minst like store i 2004 som i 2003. Analyser av lønnsstatistikken for perioden 1997-2004 viser entydig utvikling i retning av økt lønnsbredning.

Ulikheten i fordelingen av husholdningenes finansformue har også økt de siste årene, se tabell. Imidlertid skyldes noe av økningen en skjerping av reglene for fastsetting av likningsverdiene av aksjer på slutten av 1990-tallet.

Vedvarende lavinntekt**Utviklingen i vedvarende lavinntekt**

Bekjempelse av fattigdom står høyt på den politiske agendaen. Fattigdom er et relativt begrep som kan defineres på ulike måter. Ett sentralt begrep er vedvarende lavinntekt. I det følgende tar vi utgangspunkt i den gjennomsnittlige medianinntekten i ulike treårsperioder (se egen boks for en definisjon av vedvarende lavinntekt). For treårsperioden 2001 til 2003 var mediangjennomsnittet for årlig inntekt etter skatt per forbruksenhet 210 000 kroner ifølge EUs lavinntektsdefinisjon og 175 000 kroner ifølge OECDs lavinntektsdefinisjon (se egen boks for en definisjon av inntektsbegrepet). I følge EUs definisjon, som er 60 prosent av medianen, hadde personer med en gjennomsnittlig husholdningsinntekt per forbruksenhet under 126 000 kroner i denne treårsperioden vedvarende lavinntekt. For OECDs definisjon, der en legger mindre vekt på at husholdningene har stordriftsfordeler, var lavinntektsgrensen 88 000 kroner, eller 50 prosent av medianen.

³ Økonomiske analyser 1/2005, Statistisk sentralbyrå.

Definisjon av vedvarende lavinntekt

Vedvarende lavinntekt er her definert på bakgrunn av det beløpet som utgjør gjennomsnittet av de årlige medianinntektene for hele befolkningen i en treårsperiode (omregnet til faste priser). Det er i tillegg benyttet to ulike lavinntektsdefinisjoner: en basert på OECDs ekvivalensskala med lavinntektsgrense satt lik 50 prosent av mediangjennomsnittet og en annen basert på EUs ekvivalensskala og med lavinntektsgrense lik 60 prosent av mediangjennomsnittet. I følge OECDs skala skal første voksne person ha vekt lik 1,0, neste voksne vekt lik 0,7 mens barn får vekt lik 0,5. Tilsvarende vekter for EUs skala er henholdsvis 1,0, 0,5 og 0,3. EU benytter dermed en ekvivalensskala som i større grad vektlegger stordriftsfordeler innen husholdningene.

Tabellen under viser de årlige medianinntektene og treårsgjennomsnittet for begge disse definisjonene:

Årlig median ekvivalentinntekt og gjennomsnittlig årlig median ekvivalentinntekt for ulike treårsperioder 1996-2003. Løpende og faste priser. To ulike ekvivalensskalaer

	OECDs skala		EUs skala	
	Løpende priser	2003-priser	Løpende priser	2003-priser
1996	123 000	145 000	148 000	175 000
1997	129 000	149 000	155 000	179 000
1998	139 000	156 000	167 000	188 000
1999	148 000	163 000	179 000	197 000
2000	155 000	165 000	187 000	200 000
2001	164 000	171 000	198 000	205 000
2002	173 000	177 000	208 000	213 000
2003	178 000	178 000	213 000	213 000
Gjennomsnitt				
1996-1998		150 000		181 000
1997-1999		156 000		188 000
1998-2000		161 000		195 000
1999-2001		166 000		201 000
2000-2002		171 000		206 000
2001-2003		175 000		210 000

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger

Ifølge OECDs lavinntektsdefinisjon defineres alle personer med en gjennomsnittlig husholdningsinntekt pr. forbruksenhet lavere enn 88 000 kroner i treårsperioden 2001-2003 som å ha vedvarende lavinntekt. Dette tilsvarer 50 prosent av mediangjennomsnittet i befolkningen i samme periode (dvs. 50 prosent av 175 000 kroner). Tilsvarende lavinntektsgrense basert på EUs definisjon er 126 000 kroner (dvs. 60 prosent av 210 000 kroner).

I tabellen som viser utviklingen i vedvarende lavinntekt ser vi på 5 ulike treårsperioder mellom 1996 og 2003. Tabellen viser andelen personer med inntekt under henholdsvis 50 og 60 prosent av mediangjennomsnittet for de to ekvivalensskalaene. Ifølge EUs definisjon var andelen med vedvarende lavinntekt 8,9 prosent i perioden 2001-2003, mens tilsvarende tall var 2,9 prosent ifølge OECDs definisjon. Sammenlig-

Inntektsbegrep

Det inntektsbegrepet som er benyttet i beskrivelsen av inntektsfordeling og lavinntekt er *inntekt etter skatt*. Dette inntektsbegrepet fremkommer etter følgende regnskap:

$$\begin{aligned} \text{Inntekt etter skatt} &= \text{Lønnsinntekt} \\ &+ \text{netto næringsinntekt fratrukket} \\ &\quad \text{eventuelt underskudd og avskrivninger} \\ &+ \text{brutto kapitalinntekt} \\ &+ \text{sum overføringer} \\ &- \text{utlignet skatt og negative overføringer} \\ &\quad \text{(underholdsbidrag og pensjonspremier} \\ &\quad \text{i arbeidsforhold)} \end{aligned}$$

Selv om dette inntektsbegrepet omfatter de fleste kontante inntektene husholdningene mottar, må en være oppmerksom på at dette begrepet ikke omfatter viktige inntekter som også kan ha stor betydning for individenes velferdsnivå. Dette gjelder for eksempel verdien av offentlige tjenester, verdien av hjemmeproduksjon og såkalte «svarte» inntekter. I tillegg inngår heller ikke inntekt av egen bolig i dette begrepet. Av samme prinsipp er heller ikke renteutgifter trukket fra.

Utviklingen i vedvarende lavinntekt, 1996-2003. Andel personer med ekvivalentinntekt under henholdsvis 50 og 60 prosent av mediangjennomsnittet i perioden. To ulike ekvivalensskalaer

Periode	OECDs skala		EUs skala		Antall observasjoner
	50 %	60 %	50 %	60 %	
Alle personer					
1996-1998	2,4	7,5	4,0	9,7	17 351
1997-1999	2,3	6,8	3,7	9,0	17 334
1998-2000	2,1	6,1	3,4	8,8	17 214
1999-2001	2,2	6,1	3,3	8,5	17 162
2000-2002	2,7	6,6	3,7	9,0	17 259
2001-2003	2,9	6,5	4,0	8,9	17 339
Alle personer eksklusive studenter¹					
1996-1998	2,0	6,8	3,5	8,9	17 204
1997-1999	1,9	6,2	3,1	8,1	17 187
1998-2000	1,7	5,6	2,9	8,2	17 089
1999-2001	1,8	5,5	2,8	7,8	16 999
2000-2002	2,1	5,9	3,0	8,1	17 073
2001-2003	2,4	5,8	3,3	7,9	17 110

¹ Personer som bor alene siste året i perioden og som mottar studielån.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger.

ning av andelen med vedvarende lavinntekt med tallet på personer som er under de årlige lavinntektsgrensene ett enkelt år, viser at mange har forbigående lave inntekter. Ifølge de årlige inntektsundersøkelsene var det henholdsvis 11 prosent (EUs definisjon) og 5 prosent (OECDs definisjon) som hadde årlig lavinntekt i 2003⁴.

Siden inntektsundersøkelsen ikke definerer studielån som inntekt vil mange studenter, som hovedsakelig lever av studielån, bli å finne i lavinnteksgruppen.

⁴ Se *Økonomi og levekår for ulike grupper, 2005*, Rapporter nr. 3, 2006, Statistisk sentralbyrå.

Personer i ulike husholdninger. Andel med vedvarende lavinntekt

	OECD-definisjon				EU-definisjon			
	1997-1999	1999-2001	2000-2002	2001-2003	1997-1999	1999-2001	2000-2002	2001-2003
Barn og barnefamilier								
Personer som har tilhørt enslig forsørgerhushold i minst tre påfølgende år	3	2	3	4	9	4	7	10
Personer i husholdningstypen par med barn, yngste barn 0-17 år	2	2	2	3	3	3	3	4
Personer i husholdningstypen par med barn, yngste barn 0-6 år	2	2	3	3	3	3	4	5
Personer i husholdningstypen par med barn, 1 barn under 18 år	1	1	1	2	2	2	2	4
Personer i husholdningstypen par med barn, 2 barn under 18 år	1	1	1	1	2	2	2	2
Personer i husholdningstypen par med barn, 3 eller flere barn under 18 år	3	3	4	5	4	5	6	7
Barn under 18 år (på referansetidspunktet ¹)	2	2	3	3	4	3	5	6
Barn under 7 år (på referansetidspunktet ¹)	3	2	3	3	4	3	4	5
Unge enslige								
Personer under 35 år som har vært aleneboende i minst tre påfølgende år	16	16	16	16	29	33	35	33
Personer under 35 år som har vært aleneboende i 2 av 3 påfølgende år	11	8	11	13	27	20	23	26
Personer under 35 år som har vært aleneboende i 1 av 3 påfølgende år	3	5	4	7	11	10	11	13
Unge enslige (uten studenter²)								
Personer under 35 år som har vært aleneboende i minst tre påfølgende år	8	8	8	8	17	22	21	19
Personer under 35 år som har vært aleneboende i 2 av 3 påfølgende år	6	5	6	9	14	12	11	17
Personer under 35 år som har vært aleneboende i 1 av 3 påfølgende år	2	3	2	4	8	7	9	9
Innvandrerbefolkningen								
Innvandrere i alt	12	11	16	16	23	19	25	25
Innvandrere med ikke-vestlig landbakgrunn	15	16	21	22	27	23	31	30
Folketrygdpensjonister								
Alderspensjonister	1	1	1	1	28	26	25	22
Uførepensjonister	1	0	0	0	10	7	9	6
Alle personer	2,3	2,2	2,7	2,9	9,0	8,5	9,0	8,9

¹ Referansetidspunktet er siste året i treårsperioden.

² Personer som er aleneboende siste året i treårsperioden og som mottar studielån.
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger.

Tabellen viser også hvor mange som har vedvarende lavinntekt når studenter er utelatt. Studenter er her definert som personer som bodde alene siste året i treårsperioden og som var mottakere av studielån. Tabellen viser som forventet at lavinntektsandelen er noe lavere når studentene er utelatt. For OECDs definisjon faller andelen med lavinntekt fra 2,9 til 2,4 prosent, mens andelen faller fra 8,9 til 7,9 prosent ved bruk av EUs definisjon. Utviklingen i perioden er imidlertid nokså lik, uansett om studentene regnes med eller ikke. Andelen med vedvarende lavinntekt falt noe fra perioden 1996-1998 og fram til perioden 1999-2001. Dette gjelder for både OECDs og EUs definisjon. Etter 2001 viser OECDs definisjon en økning i andelen personer med vedvarende lavinntekt, mens tilsvarende utvikling basert på EUs definisjon er preget av stabilitet.

Lavinntekt innen ulike grupper*Barn og barnefamilier*

Tabellen for andel husholdninger med vedvarende lavinntekt etter husholdningstype viser at barn eller barnefamilier ser ikke ut til å være særlig mer utsatt for å ha vedvarende lavinntekt enn befolkningen generelt. Noen typer barnefamilier har derimot en klart

lavere sannsynlighet for å ha vedvarende lavinntekt enn befolkningen sett under ett. Dette gjelder for eksempel for par med ett eller to barn. På den annen side har enslige forsørgere og par med tre eller flere barn noe større sannsynlighet for å ha vedvarende lavinntekt enn andre barnefamilier.

Tabellen viser også utviklingen i vedvarende lavinntekt de siste årene. Hovedinntrykket er at det er stor grad av stabilitet i andelen med lavinntekt blant barnefamilier. Enslige forsørgere hadde en gunstig utvikling fra 1999 til 2001, men etter dette økte andelen med vedvarende lavinntekt. Også for barnefamilier med tre eller flere barn økte andelen, fra 4 prosent i perioden 1997-1999 til 7 prosent i perioden 2001-2003 etter EUs definisjon. Blant de barnerike familierne i lavinntektsgruppen er det et høyt innslag av personer med ikke-vestlig landbakgrunn.

Unge enslige

Unge som bor alene har tradisjonelt vært blant de gruppene som har vært klart overrepresentert blant de med årlig lavinntekt. Dette er også tilfelle når en legger vedvarende lavinntekt til grunn for analysen. Blant unge som bor alene er det likevel et høyt innslag av studenter. Dersom vi utelater studentene, faller

andelen aleneboende (i minst tre år) i lavinntektsgruppen fra 33 prosent til 19 prosent (EUs definisjon).

Blant aleneboende har det stor betydning *hvor lenge* en har vært aleneboende. Av alle enslige ikke-studenter som var under 35 år i 2003, og som hadde bodd alene de tre siste årene, hadde så mange som 1 av 5 vedvarende lavinntekt. Men andelen med lavinntekt faller raskt når vi ser på de som bare i en kortere periode har bodd alene. For de som hadde vært aleneboende i bare ett av de tre siste årene, var andelen med vedvarende lavinntekt bare 9 prosent, det vil si samme andel som i befolkningen generelt. Dette tyder på at det å bo sammen med andre, for eksempel foreldre eller en samboer, har en positiv effekt på husholdningsøkonomien til de unge.

Innvandrere

Nesten hver fjerde innvandrere hadde vedvarende lavinntekt i treårsperioden 2001-2003 (EUs definisjon). Den høyeste andelen finner vi blant innvandrere med ikke-vestlig landbakgrunn, med en andel på 30 prosent. Etter en periode der andelen med lavinntekt gikk noe ned, var det i 2002 på ny en økning i andelen med lavinntekt blant innvandrere. Endringer i arbeidsmarkedet er trolig en viktig faktor bak denne utviklingen. Ifølge arbeidsmarkedsstatistikken økte for eksempel den registrerte ledigheten blant innvandrere med afrikansk bakgrunn fra 13,5 prosent ved utgangen av 2001, til 15,9 prosent i 2002 og videre til over 17 prosent høsten 2003. I tillegg kan også demografiske forhold spille inn. Andelen innvandrere fra den 3. verden økte fra den ene treårsperioden (1999-2001) til den neste (2001-2003), blant annet som følge av flere nyankomne flyktninger og asylsøkere fra land som Irak og Somalia. Erfaringsmessig vil nyankomne flyktninger ha større vansker med å få innpass i arbeidsmarkedet enn innvandrere med lengre botid.

Trygdemottakere

Innen de store trygdegruppene som alders- og uførepensjonistene har det vært en gunstig utvikling når det gjelder andelen med vedvarende lavinntekt, men alderspensjonistene er fremdeles overrepresentert under EUs definisjon. Dette skyldes at lavinntektsgrensen ved denne definisjonen ligger høyere enn minsteytelsene i folketrygden. I perioden 2001-2003 hadde 22 prosent av alderspensjonistene vedvarende lavinntekt, mot 28 prosent i perioden 1997-1999.

Det er en lavere andel med vedvarende lavinntekt blant uførepensjonistene enn blant alderspensjonister, 6 prosent i perioden 2001-2003. Uførepensjonister hadde om lag samme andel som befolkningen ellers.

Sammenlignet med de fleste land i Europa er andelen av befolkningen med vedvarende lavinntekt lav i Norge. Som det ble vist i forrige utgave av Økonomisk

utsyn⁵, er andelen lavest innen de Nordiske land sammen med Nederland og Tyskland, mens andelen med vedvarende lavinntekt er om lag dobbelt så høy i land som Italia, Irland, Hellas og Portugal.

Opplevelsen av lavinntekt

Så langt er lavinnteksproblematikken diskutert utelukkende på grunnlag av inntektsstørrelser. Men hvordan opplever personer med lavinntekt sin økonomiske situasjon? Opplysningene som diskusjonen i det følgende er basert på er samlet inn ved intervju med om lag 3000 voksne, om lag 200 av disse med vedvarende lavinntekt. Personene har blitt intervjuet i alle tre årene 2002-2004.

Det er forbausende liten forskjell på vurderingene av økonomisk romslighet mellom personer med vedvarende lavinntekt og andre personer i alderen 16-84 år. 12 prosent av personene med vedvarende lavinntekt og 8 prosent i hele befolkningen sier at det er svært vanskelig eller vanskelig å «få endene til å møtes» (forskjellen er ikke statistisk sikker). Derimot er det en sikker forskjell i andelen som oppgir at økonomien er romslig. Blant personer med vedvarende lavinntekt er det 27 prosent som sier at det er lett eller svært lett å «få endene til å møtes», mens det tilsvarende tallet i hele befolkningen er 40 prosent.

For de eldre med lav inntekt er det sannsynlig at en stabil økonomi og små krav kan være noe av forklaringen på at vurderingen i lavinntektsgruppen avviker såpass lite fra befolkningen ellers. En annen mulig forklaring kan være at lavinntektsgruppen har tilpasset seg et lavere forbruksnivå som gjør at forskjellene mellom inntekter og utgifter ikke behøver å være så ulike. En tredje mulighet kan være at inntektene ikke gir et godt bilde av økonomien for en del i lavinntektsgruppen. For de yngre kan en mulig forklaring være at det er mange studenter i gruppen med vedvarende lavinntekt. Disse finansierer ofte forbruket ved studielån slik at de har muligheter for et høyere forbruk enn det inntekten tilsier. Resultatene endrer seg imidlertid lite når en ser bort fra studentene, men litt flere oppgir da at det er lett å få endene til å møtes.

En annen innfallsvinkel er om forbruksnivået oppleves som tilstrekkelig til å dekke de grunnleggende behov. Det er flere i lavinntektsgruppen som ikke har råd til å dekke grunnleggende behov som klær og ferie enn i befolkningen som helhet. Men det store flertallet klarer å dekke slike behov også i lavinntektsgruppen. De mest grunnleggende behov som middagsmat og varm bolig er det svært få i lavinntektsgruppen som ikke får dekket. Det er flest som ikke har råd til å kjøpe nye klær og ikke har midler til en ukes «borteferie». Det gjelder en av seks, sammenlignet med en av ti i befolkningen.

⁵ Økonomiske analyser 1/2005, Statistisk sentralbyrå.

Indikator på økonomisk romslighet for personer med vedvarende lavinntekt. 2001-2003, 2002-2004. Prosent

	16-84 år				16-44 år			45-84 år		
	Alle 2004	Vedvarende lavinntekt 2001-2003	Vedvarende lavinntekt 2002-2004	Vedvarende lavinntekt uten studenter 2002-2004	Alle 2004	Vedvarende lavinntekt 2001-2003	Vedvarende lavinntekt 2002-2004	Alle 2004	Vedvarende lavinntekt 2001-2003	Vedvarende lavinntekt 2002-2004
Økonomisk romslighet (få endene til å møtes)										
Svært vanskelig	3	3	5	6	3	6	7	2	1	2
Vanskelig	5	8	7	7	4	12	6	3	5	8
Lett eller svært lett	40	25	27	29	30	19	19	49	30	37
Antall svar	6 046	214	195	141	1 121	119	115	1 272	95	80

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Indikatorer på materiell situasjon for personer med vedvarende lavinntekt. 2001- 2003, 2002-2004. Prosent

	16-84 år				16-44 år			45-84 år		
	Alle 2004	Vedvarende lavinntekt 2001-2003	Vedvarende lavinntekt 2002-2004	Vedvarende lavinntekt uten studenter 2002-2004	Alle 2004	Vedvarende lavinntekt 2001-2003	Vedvarende lavinntekt 2002-2004	Alle 2004	Vedvarende lavinntekt 2001-2003	Vedvarende lavinntekt 2002-2004
Har ikke råd til										
- en ukes ferie	9	19	16	19	8	19	16	7	20	15
- spise kjøtt eller fisk annen hver dag	3	8	4	5	2	9	4	2	8	5
- kjøpe nye klær	..	17	19	15	..
- holde boligen varm	2	6	1	1	1	6	1	1	6	1
Antall svar	6 046	214	195	141	1 121	119	115	1 272	95	80

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4 prosent av de med lavinntekt har ikke råd til å spise kjøtt/fisk til middag annenhver dag og svært få har ikke råd til å holde boligen varm, om lag det samme som i befolkningen. I 2003 var det 6 prosent av lavinntektsgruppen som ikke hadde råd til å holde boligen varm, mens denne andelen gikk ned til om lag 1 prosent i 2004. Det høye tallet i 2003 kan både skyldes de høye strømpriser vinteren 2002-2003 og at den sterke fokuseringen i media på strømprisene gjorde det mer legitimt å svare at man ikke hadde råd til å holde boligen varm. Det er små forskjeller mellom yngre og eldre i lavinntektsgruppen når det gjelder dekning av grunnleggende behov som middagsmat, klær, varm bolig og ferie.

Har færre personer i lavinntektsgruppen enn i befolkningen ellers tilgang til vanlige forbrugsgoder? Vi finner liten eller ingen forskjell mellom lavinntektsgruppen og befolkningen når det gjelder telefon, farge-TV og vaskemaskin, da nesten alle disponerer slike goder. Derimot er det klare forskjeller i tilgangen

til bil og PC. I lavinntektsgruppen disponerer 43 prosent bil, halvparten av andelen i hele befolkningen. Blant yngre med vedvarende lavinntekt disponerer en av to bil og blant middelaldrende og eldre en av tre. Blant disse er det imidlertid få som sier at det er økonomiske grunner til at de ikke har bil. Blant yngre med lav inntekt oppgir 29 prosent at inntekten virker begrensende i forhold til disponering av bil. Det utgjør over halvparten av de 49 prosent som ikke disponerer bil. I motsetning til hva som er tilfellet med bil, synes det å være behovet mer enn økonomien som styrer om husholdningene har PC. Det er riktignok færre i lavinntektsgruppen enn i befolkningen ellers som har PC, men blant yngre er forskjellen beskjeden (henholdsvis 78 og 87 prosent), og bare 9 prosent i lavinntektsgruppen sier det er økonomiske grunner til at de ikke har PC. Blant middelaldrende og eldre er det bare én av åtte som har PC (sammenlignet med 60 prosent i befolkningen i samme alder), men få begrunner det med dårlig økonomi.